

Az „altera pars” ● Az „altera pars”

Gondolatok Marton János–Terjék Zsuzsa:
Könyvtárközi kölcsönzés magánbűnök,
közkerölcsök c. cikkének elolvasása után*

A szolgáltatást kérő, igénybevevő könyvtár szempontjai (gyorsan, jól, olcsót) mellett a szolgáltató, teljesítő könyvtár oldaláról is meg kell vizsgálni a könyvtárközi kölcsönzések teljesítésének kérdéseit, feltárva néhány nehézséget anélkül, hogy magánbűnözőknek vagy a közkerölcs ellen vétőknek tekintenénk magunkat, ahogy az a reflexióra készítő cikk blikkfangos címében olvasható. Tesszük ezt azért is, mert a szerzők által összeállított táblázat szerint könyvtárunk – az Agroinform – Károlyi Mihány Országos Mezőgazdasági Könyvtár – a késedelmes teljesítők közül is a sor végén „tanyázik”.

A klasszikus értelemben vett könyvtárközi kölcsönzés – a dokumentumok kölcsönadása vagy – küldése – a mikrotechnika és a másolatszolgáltatás elterjedése óta tágabb értelmet nyert. Így könyvtárközi kölcsönzésnek nevezzük a *térités* ellenében küldött másolatok szolgáltatását is, holott ezeket a másolatokat a könyvtárak valójában nem kölcsönzik egymás között, hanem a szolgáltató könyvtár eladja a másolatot a szolgáltatást kérő könyvtárnak. A könyvtárközi kölcsönzés ilyenét átalakulása – s a könyvtárközi kéréseknek ez teszi ki a többségét – nem tette a szolgáltatást egyszerűbbé, gyorsabbá, sőt a másolás, számlaírás, aláírás miatt időigényesebbé, a másológépek bekapcsolásával (meghibásodás, alkatrész-, anyaghiány stb.) pedig bizonytalanabbá vált a kérés teljesítésének a határideje.

A nagyobb könyvtárak folyóiratállományukat eddig is, de különösen a tökéletes folyóiratok „letiltása” óta, igyekeznek többféleképpen hasznosítani. Ez a hasznosítás a helybenhasználatról és tartalomjegyzék szolgáltatástól kezdve, a témafigyelésen, az információs, dokumen-

tációs kiadványokban való megjelentetésen át a könyvtárközi kölcsönzésig terjed. A fentebb említett szolgáltatások mindegyike az olvasók, a felhasználók érdekében történik, beleértve a könyvtárközi kölcsönzést is. Így – egyebek között – a többcélú és e célok mindegyikében növekvő volumenű hasznosítása az oka annak, hogy a kurrens folyóiratok hollétének kiderítése, hozzáférhetőségének biztosítása egyre nehezebb lesz.

Ezek közismert tények. Éppen ezért merül fel a cikket olvasóban az a kérdés, hogy a szerzők miért hagyják mindezt figyelmen kívül? Nem tűnt-e fel nekik, hogy táblázatukban pontosan azok a könyvtárak állnak indexük alapján a legrosszabb minőségű helyen, amelyek egyszermind számos referáló, szakirodalmi szemlét, szakfordítást, másolati szolgáltatást fenntartó intézmények is, illetve ahol a folyóiratok beérkezésük után nem a központi könyvtárba, hanem információs feldolgozásra vagy a tanszékekre kerülnek? S ha már a tények leszűkített, egyoldalú elbírálásánál tartunk, a szerzőknek az a törekvése, hogy a könyvtárközi kölcsönzést objektíven mérő, ún. gyorsasági-megbízhatósági indexet alkalmazzanak, nem torzul-e el egy olyan táblázatban, amely egy oszlopban közli a 9 kérést gyorsan, megbízhatóan teljesítő és a 141 kérést lassan, hanyagul szolgáltató intézmény adatait? Az elemzés alaposságát tehát nemcsak a könyvtárak és szolgáltatásaik jellegének, hanem a kölcsönzésben kért mennyiségeknek a figyelmen kívül hagyása is megkérdőjelezi.

A mi könyvtárunkba évente 12 500–13 000 könyvtárközi kölcsönzési kérés érkezik be. Méréseink szerint 15 munkanap volt a leghosszabb idő, amely alatt kérést teljesítettünk (az előjegyzés után teljesített kérések természetesen nem tartoznak ide) a cikkben optimális-

* TMT 31. köt. 6–7. sz. 1984. p. 205–210.

nak nevezett 12 munkanappal szemben. Természetes dolog, hogy a teljesítő könyvtár a kérést csak akkor veheti munkába, amikor az – akár telexen, akár postán – megérkezett, s akkor tekinti befejezettnek, amikor a könyvtáros átadja a kész másolatokat kísérlével, vagyis a számlával az expedíciónak. A kérés „teljesülését” a kérő könyvtár viszont a megérkezés napján számíthatja csak. Ebből is adódhatnak eltérések.

Könyvtárunk a szakirodalmi igények másolatban történő kielégítésének gyorsítására 1981 óta alkalmazza az azonnali másolatszolgáltatást: a sürgősen szükséges cikkeket és egyéb dokumentumokat, ha a keresett primer a rendelkezésünkre áll, azonnal lemásoljuk, amit rögtön, készpénzben kell kiegyenlíteni. Így a számlázás, aláíratás és a postai küldés idejét ki lehet iktatni.

Természetesen ezzel a lehetőséggel elsősorban a budapesti könyvtárak élhetnek, de sok esetben a vidéken élő kutatók is igénybe veszik ezt a szolgáltatásunkat.

A kérések 15 munkanap alatti átlagos teljesítését mindemellett sem tekintjük jó átlagnak, a gyorsítás a jelenlegi létszámmal azonban – sajnos – lehetetlen. Nem egyedi, nemcsak a mi könyvtárunkra jellemző jelenség, hogy a fentebb említett akadályokon kívül a szülési szabadságon, a gyesen levő dolgozók pótlása, a betegállományban, a szabadságon levők helyettesítése is milyen nagy gondokat okoz. Ezek időről időre a könyvtárközi kérések teljesítésében és minden egyéb szolgáltatásunkban is kifejeződnek. Így a kérések teljesítésének gyorsítását nem ígérhetjük, örülünk, ha jelenlegi ütemet tudjuk tartani.

Schärmár Ivánné
(Károlyi Mihály Országos
Mezőgazdasági Könyvtár)

A videotechnika és a kábel-televíziózás új információs lehetőség

Tóth Dezső az információterjesztés egyik lehetséges új eszközéről, a teletextről ír.* Ezt a képet érdemes kiegészíteni egy másik új technika, a videotechnika és a kábel-televíziózás hazai könyvtári megjelenésének vázlatos áttekintésével. Sajnos igazán van Tóth Dezsőnek, a könyvtárosok általában tartózkodóak a technikai újításokkal szemben még akkor is, ha azok több, sokoldalúbb információhoz juttatják egyfelől a könyvtárat, másfelől a könyvtárhasználót. Sokan nem fogadják el az elektronikai forradalom kihívását. Az új technika nem arra ösztönzi őket, hogy megkeressék a régi és az új kapcsolódási pontjait, hogy a könyvtárak funkcionális szerkezetébe olvasszák az újat, hanem hogy egyre arisztokratikusabban tekintve a „gyanús” technikára, az elit és a tömegkultúra megkülönböztetését könyvtári viszonyokra vigyék át. E spekulációkban, természetesen, a gépek képviselik a tömegkultúrát a könyvvel szemben.

A külföldi szakirodalom arról tudósít, hogy ez a hozzáállás esetenként jellemző a fejlett könyvtárüggyel és a nálunk sokkal több anyagi lehetőséggel rendelkező országokban is.

Ugyanakkor sematizálnánk a hazai helyzetet, ha az új technikák elutasításának okát csupán az újtól való mindenkori ózdkodásban keresnénk. Magyarországon ugyanis valóban visszarettenhette – és rettenhetti – a könyvtárosokat az a bizonytalan technikai háttér is, amely előtt az intézményeknek működniük kell.

Mivel a művelődési és tájékoztatási intézmények között a könyvtár az, amely – hordozójuktól függetlenül – az információkat gyűjti, feltárja és szolgáltatja, előbb-utóbb és minden elvi berzenkedés és gyakorlati nehézség ellenére a videodokumentumok még is be fognak kerülni a hazai könyvtári gyűjteményekbe. Ezért kell foglalkozni velük már most . . .

Ami a videotechnika helyzetét illeti. Jóllehet az elmúlt tíz évben több ezer – becslések szerint 10 000–25 000 – képmagnetofon került be az országba, ez a nagyságrend megközelítőleg 30 különböző, egymással nem kompatibilis konstrukciós rendszerek (VHS, BETA, VCC) között megoszoló készüléktípust jelent.

Ameddig nem egységesítenek, ameddig semmi garancia sincs arra nézve, hogy az egyik könyvtárban készített videokazettát a másik könyvtár is le tudja játszani,

* Tóth Dezső: Teletext a hazai gyakorlatban = TMT 31. köt. 10. sz. 1984. p. 000–000.